

Aanstaande zondag preken!

Tweeërlei perspectief

Over de prediking kan gesproken worden vanuit twee perspectieven: enerzijds vanuit een theologisch en anderzijds vanuit een homiletisch perspectief. Vanuit het theologische perspectief is de prediking te omschrijven als: *de bediening van Gods Woord in de gemeente van Christus*. Vanuit het homiletische perspectief is preken: *tekst en hoorder met elkaar in relatie brengen*.

De omschrijving vanuit het theologisch perspectief is te waarderen als een geloofsuitspraak. De prediking is allereerst een zaak van geloof, het geloof dat in de prediking God aan het Woord komt. Bekend is de uitspraak van de Zwitserse kerkhervormer Bullinger, opgenomen in de Confessio Helvetica: *Praedicatio verbi Dei est verbum Dei* – de prediking van Gods Woord is Gods Woord. Het spannende van deze omschrijving van de prediking is hoe je het woordje ‘is’ in deze formulering invult. Bohren zegt in zijn *Predigtlehre*: "Wollte man die reformatorische Formel übernehmen, müsste man erklären, was man von Kanon, Amt un innerer Erleuchtung hält, müsste man genau sagen, wie man das "est" versteht. - An diesen drei Buchstaben entscheidet sich schlechterdings alles. (...) Kann ich sagen, was das "est" bedeutet, habe ich das Wunder der Predigt erklärt"¹⁾.

Een andere belijdenisuitspraak die in dit verband te citeren is, is Zondag 25 HC: “Het geloof komt van de Heilige Geest die het in onze harten werkt door de verkondiging van het evangelie”. Dat we zo over de prediking spreken is een zaak van geloof. Nadenkend over de prediking staat deze geloofsbelijdenis voorop.

De prediking staat in het verlengde van de sprekende God, die gemeenschap zoekt en sticht door zijn Woord. Eén van de meest kenmerkende dingen die over God gezegd kunnen worden is dat Hij spreekt, dat Hij van zich laat horen. Hij zwijgt ons niet dood, maar Hij slaat in zijn Woord een brug naar ons en laat ons herleven.

In de chassidische literatuur is er het prachtige verhaal van een rabbijnenleerling die tijdens het onderwijs van zijn leermeester compleet in extase raakte. Hij sprong op en timmerde met zijn vuisten op de muur van het vertrek. Toen hem gevraagd werd wat hem zo opwond kon hij dat niet onder woorden brengen. Na enkele vergeefse pogingen om hem tot rust te brengen verzocht men hem het vertrek te verlaten om het onderwijs van de rabbi niet langer te verstoren. Op de binnenplaats bleef hij dansen en springen. Toen hij na geruime tijd tot rust gekomen was en men hem vroeg wat de aanleiding was tot zijn uitbundigheid wees hij in de Bijbel op de woordjes: ‘En God sprak...’ Het loutere feit dat God niet zwijgt, maar spreekt was plotseling op een overweldigende wijze tot hem doorgedrongen.

In de theologie wordt wel gesproken over de verschillende gestalten van het Woord. De prediking is daar één van. In opdracht van Christus is het de voortzetting van de prediking van Christus. Daarmee is het gebonden aan de Schriftgestalte van het Woord. We geloven dat dit Woord ook voor vandaag relevant en actueel is.

Deze prediking constitueert de gemeenschap van het nieuwe volk van God. Christus schiep woordgemeenschap en het gemeenschapswoord. Alle opstandingsverhalen eindigen met: ‘Ga het vertellen...’ Ga vertellen dat het Koninkrijk gekomen is, dat de nieuwe tijd is aangebroken. En in de prediking gaat Christus door met spreken tot de kerk en door de kerk tot de wereld.

Christus heeft mensen ingeschakeld om zijn Woord aan mensen bekend te maken, aan te zeggen. In telkens weer andere tijden, aan telkens weer andere mensen in telkens weer andere situaties moet dat zelfde Woord verkondigd worden. Het gaat om de boodschap van de Koning aan het volk van de nieuwe tijd. De ene keer is het een belofte, een andere keer een aanbod

---

¹⁾ R. Bohren, *Predigtlehre*, München, 1972, p. 50v.

van genade, nu eens een dringend bevel, dan weer een ernstige aansporing of de dreiging met het oordeel. Preken is dus beslist wat anders dan een lezing houden over de schepping of over de geschiedenis van Israël. En het is niet een verhandeling over het probleem van het kwaad of het vraagstuk van de uitverkiezing. Het is een boodschap die een appèl doet op het hart van de hoorder.

Maar het is altijd de boodschap van de Kóning, die gehoord en gehoorzaamd wil worden. Het is een boodschap die gesproken wordt op zijn gezag. En het gezag van de prediking is en blijft het gezag van zijn Woord. Het is nooit inherent aan de persoon of het ambt van de prediker. Maar de prediker moet het wel aandurven om te zeggen: 'Zo zegt de Heer!' Hoe hij dat zeggen kan als iemand, die toch ook maar een mens van vlees en bloed is, daar wil ik verderop op terugkomen. Maar één ding moet duidelijk zijn: De prediker neemt niet op eigen initiatief het woord. Hij krijgt daartoe een opdracht van Christus door middel van de gemeente die hem (be)roept. De predikant is een gezondene die de opdracht heeft het Woord van God te vertolken voor mensen van nu.

Dat Woord klinkt binnen een bijzondere ruimte: de gemeente van Christus. Zij die de prediking horen zijn niet een willekeurige verzameling mensen, maar het is de gemeente die Christus verzameld heeft, het volk van de nieuwe tijd. Zij zijn wel in de wereld, maar niet van de wereld. Zij delen in het leven van heel de mensheid, maar als nieuwe mensen. Ze kennen dezelfde vragen, twijfels, aanvechtingen, maar ze zijn in Christus begenadigd.

Het homiletisch perspectief van waaruit de preek te omschrijven is, is in rangorde het tweede, d.w.z. het bouwt voort op de theologische omschrijving oftewel de belijdenisuitspraak over het wezen van de prediking als Woord van God. Maar in dit tweede perspectief wordt recht gedaan aan de preek als vorm van communicatie. En als zodanig is de preek ook voorwerp van onderzoek van de zgn. menswetenschappen. In dit kader hebben die menswetenschappen een eigen inbreng en wordt rekening gehouden met de werkelijkheid van de homiletische praxis. Binnen dit perspectief is er ook ruimte voor aanwijzingen hoe je als predikant je preken kunt voorbereiden en concipiëren. Daarbij gaat het om de vraag, wat de voorwaarden zijn waaraan moet worden voldaan om tekst en hoorder met elkaar in relatie te brengen.

Een belangwekkende vraag is vraag hoe die beide perspectieven op elkaar betrokken zijn. In welke verhouding staan de theologische en empirische gegevens tot elkaar? Hoe moet de relatie tussen die beiden worden gefundeerd en geformuleerd?

Ik herhaal met nadruk dat het eerst geschetste perspectief bij het nadenken over de prediking voorop moet staan. Het is de belijdenis van het geheimenis dat mensen geroepen worden het Woord van God te spreken. Nadenkend over de prediking is de belangrijkste vraag niet hoe we technisch en ambachtelijk voor aanstaande zondag een preek kunnen maken. Maar de vraag hoe het mogelijk is dat zondige mensen daarvoor door God in dienst worden genomen. Met dat mysterie mogen we niet te gauw klaar zijn. Als we in ons hart niet meer de schroom ervaren om aan deze roeping gehoor te geven is dat de dood in de pot. Eerbied voor God, geloof in zijn vergeving en gebed om zijn bijstand zijn vele malen belangrijker dan onze ambachtelijkheid en ons rekenen met de wetten van de communicatie en de retorica. In wezen worden preken als verkondiging van het Woord van God niet door ons gemaakt, maar ze worden geboren en ons gegeven. En dit gegeven is van zo'n wezenlijk belang dat het in de voorbereiding op de preek van a.s. zondag allesbeheersend behoort te zijn.

Het moet ons duidelijk zijn dat onze preken niet automatisch Woord van God zijn. De Gereformeerde theologie heeft hiervoor altijd gewezen op de tweeslag: Woord en Geest. Calvijn schrijft in zijn Institutie (3/II/33): "Zonder de werking van de Geest wordt er door het Woord niets gewerkt". Het is de Geest die het Woord voor ons opent en ons opent voor het Woord. Het gebed om de verlichting met de Geest is van wezenlijk belang voor prediker en gemeente. Zonder de Geest is het Woord zonder kracht. Maar de Geest bindt zich onlosmakelijk aan het Woord. En zo wérkt het Woord!

Dat maakt de prediker tot een afhankelijk mens. De Geest is ons beloofd, maar nooit ter beschikking gesteld. We kunnen Hem slechts ontvangen. Vandaar onze afhankelijkheid. Vandaar de noodzaak van gebed bij de voorbereiding van de prediking.

Een eeuwenoud gebed is:

Kom, Heilige Geest!
Weid de herder.
Leid de leidsman.
Verklaar hem die gaat verklaren.
Geef hem die zal geven.
Amen.

Terugkomend op de vraag hoe het theologische perspectief (*prediking is bediening van Gods Woord in de gemeente van Christus*) en het homiletische perspectief (*preken is tekst en hoorder met elkaar in relatie brengen*) op elkaar betrokken zijn, moet worden gezegd dat we hiervoor ons uitgangspunt moeten nemen in de pneumatologie. In de pneumatologie wordt een antwoord gegeven op de vraag hoe we in dit opzicht het werk van de Geest belijden en toch zelf als mensen actief zijn. Kenmerkend voor het werk van de Geest is immers, dat wij daarbij niet worden uitgeschakeld, maar ingeschakeld. De Geest werkt het geloof, maar gelo ven doen we zelf. De Geest verlicht ons hart en ons verstand, maar wij zijn het zelf die denken. Hij geeft ons verantwoordelijkheid en ruimte. De Geest werkt waar en wanneer Hij wil, maar er is ook alle ruimte om na te denken over de opdracht die uitgevoerd moet worden, omdat het zo typerend is voor de Geest dat Hij mensen in dienst neemt als mensen, met al hun zwakten en gebreken en zelfs hun opstandigheid of aanvechtingen. Bijbelse figuren als Mozes en Jona, Jeremia en Petrus maken ons duidelijk hoe God dat doet. God en mens staan niet alleen tegenover elkaar, maar ook naast elkaar. We mogen medewerkers van God heten (1 Cor. 3,9). En soms kan zelfs gezegd worden dat God met ons meewerkt (Mark. 16,20).

Dat vanuit een pneumatologisch gezichtspunt de prediker als mens volop aan bod komt, betekent dat er ruimte komt voor het benutten van algemene mensenkennis met betrekking tot de prediking. Het geeft ons ruimte om volop gebruik te maken van de algemene wetenschappen als psychologie en sociologie en allerlei communicatietheorieën. Die wil God gebruiken om zijn Woord effectief te maken.

De persoon van de prediker

Dominee

Ik ben de man
die in uw straatje loopt,
de Adamsappel
zit mij niet zo hoog
en pinksteren
is mij niet aan te zien.

Zondag aan zondag
zeg ik
wat slechts te zingen is,
spreek ik
waarvan geen sprake is,
hoog en droog.

Maar soms,
klein
van een groot woord,

hakkell ik
van een geheim,
neem dat van mij aan.   *Jaap Zijlstra*

Wie ben ik om zondag aan zondag op de kansel te gaan staan? Wat ik zeg ontleen ik aan wat anderen al vóór mij gezegd en geschreven hebben. Maar ik kan het alleen maar in eigen woorden aan de gemeente doorgeven. In welk opzicht ben ik anders dan de hoorders die voor mij zitten? Wat verwachten ze van mij? Wat mogen ze van mij verwachten? Waarop is die verwachting gebaseerd? Hoe kan ik de woorden van de Ander tot de mijne maken en toch mijzelf blijven? Hoe kan ik in de prediking mij zelf blijven en toch de Ander bij de gemeente vertegenwoordigen? Mag ik als prediker mijzelf zijn, het mannetje dat door de straten van mijn gemeenteleden loopt? Mogen de mensen mij zelf in de preek tegenkomen? Mogen ze daarin iets horen van mijn ervaring, mijn persoonlijke kijk op situaties en omstandigheden, mijn subjectieve mening over allerlei actuele vragen?

Lange tijd gold als adagium voor de prediker: het gaat om de boodschap. De persoon die de boodschap brengt is van ondergeschikt belang. Je moet als een echte afgezant van je Opdrachtgever zelf terugtreden achter de goede tijding die je hebt te brengen. Je mag geen aandacht vragen voor jezelf.

Maar is dit een juist dilemma: óf alleen maar de boodschap van God doorgeven, óf jezelf in het geding brengen? De vraag is of de prediker voor de gemeente een postbode is, die zijn bestelling aflevert en verder zelf anoniem moet blijven, of dat hij een getuige is van het heil dat hij zelf gevonden heeft en met grote betrokkenheid doorgeeft. Je bent als prediker mens onder de mensen, hoorder onder de hoorders. Je kunt persoonlijk niet buiten spel blijven. Afgezien van de vraag of het mogelijk is om jezelf bij het overbrengen van je boodschap uit te schakelen, het is ook niet gewenst. Zowel in de voorbereiding op als in het houden van de preek moet je er zelf bij blijven.

De positie van de prediker heeft iets ambivalents. Met betrekking tot het Woord van God dat de gemeente geldt is hij zender, maar ook ontvanger. Hij kan pas zender zijn als hij ontvanger is. Wat hij te zeggen heeft komt niet uit zijn eigen koker. Hij kan het zelf niet bedenken. Het is een geheim dat hem geopenbaard moet worden. Samen met zijn hoorders is hij afhankelijk van het Schriftwoord dat hen samenbindt. Dat Woord mag niet door hem heen vloeien als water door een regenpijp. Maar de gemeente moet kunnen ervaren dat hij er zelf door geraakt is. Dat houdt in dat de geloofsbeleving van de prediker van betekenis is. De hoorders moeten kunnen merken dat zijn gevoelens meeklinken en dat zijn hart mee resoneert in wat hij hen te zeggen heeft. Het maakt groot verschil of ik abstract over de uitverkiezing spreek of dat ik spreek als een uitverkorene. Het zal te merken zijn of ik afstandelijk over genade als bijbelse notie spreek of als een begenadigde zondaar.

De preek is een boodschap waaraan de boodschapper zelf iets meegeeft. Als zodanig heeft het een persoonlijk karakter. De prediker hoeft geen moeite te doen zichzelf er buiten te houden om zo objectief mogelijk te blijven. Het is daarom niet verboden om *ik* te zeggen in de preek. De gemeente mag van de prediker horen, ook al zegt hij het niet altijd met zoveel woorden: *Ik geloof het zelf. Ik nodig je uit: kom ga met mij en doe als ik*. De boodschap die we over willen brengen komt nu eenmaal niet als een onfeilbaar, onaanvechtbaar woord rechtstreeks uit de hemel, maar het gaat alleen als subjectief, kwetsbaar woord van de ene mens tot de andere. *Soms, klein van een groot woord, hakkell ik van een geheim, neem dat van mij aan*. Dat hakkel en stamelen hoort erbij. Hier gaat het opnieuw over het wonder van de prediking, die niet anders dan in menselijke gestalte tot ons komt. God heft de menselijke persoonlijkheid niet op, maar Hij wil die genadig gebruiken. Als predikers mogen we daarom rustig onszelf zijn.

Het komt er wel op aan hoe we onszelf zijn. We mogen en moeten onszelf zijn als mensen, die door de boodschap geraakt en vernieuwd zijn of in beweging gezet. Als leden van de ge-

meente delen we in hun geloof en hoop, maar ook in hun aanvechting en hun ingezonkenheid. Een woord van hoop kan ons soms maar moeilijk opheffen, omdat we zelf te kampen met moedeloosheid. Maar als we met zo'n woord bezig zijn kan het gebeuren dat we ons gedrongen weten toch van de hoop te getuigen. We zijn daar toch toe geroepen? Predikers horen toch van hoop te getuigen? Het gevaar is dan aanwezig dat we uit alle macht onze eigen moedeloosheid gaan bezweren en onze gevoelens gaan onderdrukken. Met als gevolg dat die onderdrukte gevoelens toch op één of andere wijze een rol gaan spelen in onze preek. We stralen ongemerkt en ongewild iets uit dat zulke gevoelens geen ruimte mogen hebben. Bij onszelf niet en dus ook bij onze hoorders niet.

In zo'n situatie is de oplossing niet je gevoelens te onderdrukken en te bezweren, maar er plaats aan te geven. Het is op zichzelf geen probleem dat de prediker ten prooi kan zijn aan moedeloosheid of ingezonkenheid of sterke aanvechtingen. Maar hij moet die gevoelens toelaten bij het luisteren naar en het doorgeven van de boodschap. Dat kan verdiepend en verhelderend zijn om de essentie van de boodschap te verstaan en te verstaan te geven. Hoe meer we ons zelf kennen, des te dichter komen we bij onze hoorders te staan. Als je er persoonlijk weet van hebt dat de machten van deze wereld en de verstikkende realiteit van je leven je soms de adem kunnen benemen, dan zul je anders preken over de hoop waartoe we door de opstanding van Christus zijn wedergeboren.

Ondanks dit pleidooi voor de persoonlijke betrokkenheid van de prediker bij zijn boodschap is de waarschuwing op z'n plaats dat hij zijn boodschap en zijn Opdrachtgever niet hinderlijk voor de voeten moet lopen. Er zijn communicatiedeskundigen die er voor pleiten dat in elke preek minstens één ik-verhaal moet voorkomen. Sommigen gaan zelfs zover dat ze het advies geven een verhaal dat je ergens gelezen hebt van een ander als ik-verhaal te reproduceren, omdat dat de boodschap dienen zou.

Ik las het verhaal van een kerkganger die op één zondag twee verschillende predikanten beluisterde, die allebei in de preek een vrijwel gelijklopend verhaal vertelden. En allebei vertelden ze het als iets dat ze zelf hadden meegemaakt. Dit maakt de prediker ongeloofwaardig. Het dient de communicatie, noch de boodschap.

Elke prediker komt in de verleiding door speciale retorische 'trucs' de aandacht te trekken. Dat kan overigens gebeuren met de beste bedoelingen, nl. om zo de boodschap beter aan de man te kunnen brengen. Maar laten we ervoor op onze hoede zijn zo te opereren dat onze 'trucs' de aandacht vestigen op ons zelf in plaats van op de boodschap. Wees voorzichtig met pakkende inleidingen die er op uit zijn je hoorders te binden aan jou als spreker. Wees spaarzaam met het gebruik van humor die er zo makkelijk toe dienen kan om je een zekere populariteit te verschaffen.

Kortom, blijf zelf niet buiten schot in de preek. Probeer niet angstvallig je eigen persoon te verdoezelen. Maar pas er voor op jezelf te poneren in plaats van ruimte te maken voor je Zender.

De preek als monoloog

Is de prediking, zoals die vanaf vele kansels nog steeds zondag aan zondag plaats vindt, niet hopeloos uit de tijd? Is het nog wel verantwoord, dat tijdens de dienst één persoon minstens een klein half uur achter elkaar het woord heeft, zonder dat iemand de gelegenheid heeft om iets terug te zeggen of te vragen? Doet dit niet af aan de mondigheid van de hoorders? Is dat niet in strijd met alle moderne opvattingen over communicatie? Wordt de preek niet overschat als communicatiemiddel dat alle hoorders in hun enorme verscheidenheid zou kunnen bedienen? Kan de prediker kerkgangers met de meest uiteenlopende vragen en verwachtingen in zijn preek to the point aanspreken. Wordt het niet de hoogste tijd, dat de kerk stopt met een onvruchtbaar eenrichtingverkeer en dat de prediker uit zijn 'houten broek' komt om de mono-

loog in te ruilen voor de dialoog midden tussen zijn gemeenteleden in?

Van deze vragen moeten we ons niet afmaken door ons te beroepen op het ambtelijk gezag van de prediker. We moeten ons realiseren dat de dialoog bepaalde voordelen heeft boven de monoloog. Het gesprek biedt meer mogelijkheden om informatie over te brengen doordat er sprake is van wisselwerking. Op punten die niet meteen duidelijk zijn kan onmiddellijk verheldering worden gevraagd. Als communicatievorm heeft de prediking een niet te miskennen manco, waar we ons als predikers van bewust moeten zijn.

Ook moeten we ermee rekening houden, dat we niet met elke preek aan alle verscheidenheid in het scala van onze hoorders recht kunnen doen. Daarvoor is het onderscheid tussen jong en oud, gezond en ziek, ontwikkeld en eenvoudig, autochtoon en allochtoon enz. te groot. Het is inderdaad de vraag of met de preek wel heel de gemeente bereikt wordt. Het is daarom ook goed te bedenken dat de preek slechts één van de vormen is om de gemeente aan te spreken. Zowel binnen als buiten de kerkdienst zijn er ook andere vormen om de gemeenteleden te benaderen.

Toch pleit dit alles er niet voor de monoloog als communicatievorm voor de prediking op te geven. Binnen het theologische perspectief (zie boven) kan hierover gezegd worden, dat prediking als bediening van het Woord van God in de gemeente van Christus erom vraagt dat zonder onderbreking gezegd moet kunnen worden wat het heil van het Koninkrijk van God inhoudt. Het mag juist als een recht van de gemeente worden gezien om de prediking ongestoord te mogen aanhoren. Zullen de hoorders als mondige gelovigen hun taak in de kerk en in de samenleving kunnen vervullen dan zullen ze eerst steeds weer zélf de boodschap van God voor heel het menselijk bestaan moeten horen.

Maar ook binnen het homiletisch perspectief (tekst en hoorder met elkaar in relatie brengen) is de monoloog te bepleiten. Tegevoer het manco van de dialoog dat ik zo even noemde, heeft het als voordeel, dat een bepaalde vraag of een bepaald thema uitvoerig en diepgaand aan de hoorders kan worden voorgelegd, terwijl men daar in een gesprek zelden aan toe komt. Ieder die wel eens een gesprek over een bepaald onderwerp voor de radio of de t.v. heeft gevolgd, zal dit vermoedelijk beamen. Terwijl in een gesprek soms razendsnel van onderwerp gewisseld kan worden, zodat je soms in vijf minuten praten allerlei zaken besproken hebt, kan je in een preek veel minder behandelen. Maar waar in een gesprek veel van het gesprokene het ene oor in en het andere uitgaat, kan in een preek dieper op zaken worden ingegaan zodat er meer blijft hangen. Daarbij moet je je wel beperken. In zo'n 20 tot 25 minuten kun je hooguit vijf onderwerpen behandelen. Maar het gebeurt dan wel grondiger dan in een gesprek, immers zo'n vier à vijf minuten per gedachte.

Overigens is het niet juist monoloog en dialoog tegen elkaar uit te spelen. De monologische spreekvorm zal als het goed is allerlei dialogische elementen bevatten. De prediker moet bij zijn bezig zijn met de tekst zich de vragen, blokkades, misverstanden indenken die dat Woord bij zijn hoorders zou kunnen oproepen. Bij de voorbereiding van de preek benadert hij de tekst met zijn hoorders in gedachten. En in de preek zal hij laten merken dat zijn hoorders in zijn gesprek met de tekst hebben meegedaan.

En verder is het alleszins het overwegen waard om de preek als monoloog ingebed te laten zijn in verschillende gespreksvormen. Zo kan aan de preek een gesprek van de prediker met een groep gemeenteleden vooraf gaan, waarin vragen met betrekking tot een bepaald Schriftgedeelte aan de orde komen.

Ik hoorde van een collega die hiervoor de elektronische snelweg benut door per e-mail aan een steeds wisselende groep van gemeenteleden reacties te vragen op de tekst waarover hij de volgende zondag denkt te preken. Zelf zet ik van tijd tot tijd een preekideeënbus in de hal van onze kerk met het verzoek om daarin suggesties te deponeren voor preekonderwerpen en/of –teksten. Ook heb ik eens in het kerkblad een lijst met vragen gepubliceerd over een Schriftgedeelte waarover ik een aantal preken wilde houden. Het voordeel is dat je als pre-

diker de eventuele vragen en reacties van je hoorders over een bepaalde tekst niet zelf hoeft te bedenken en dat (een deel van) de hoorders met een bepaalde verwachting naar de kerk komen.

En laat van tijd tot tijd ook een nagesprek over de preek gehouden worden. Het 'amen' na de preek moet niet als afsluiting, maar als een 'dubbele punt' verstaan worden. Wat de gemeente beluisterd heeft vraagt erom dat het in een daarop volgende dialoog in groepsverband nog eens toegespitst en geconcretiseerd wordt. In zo'n gesprek is er ook de mogelijkheid om samen na te denken over de manier waarop bepaalde aspecten van de gehoorde boodschap nader gerealiseerd kunnen worden.

Preken – uitleg en toepassing?

In een lange traditie wordt preken gezien als het uitleggen en toepassen van Gods Woord. Het handboek voor de prediking dat in Gereformeerde kring lange tijd als autoriteit gegolden heeft is de *Gereformeerde homiletiek* van T. Hoekstra (1880-1936). Volgens Hoekstra is het wezen van de bediening van het Woord de verklaring en de toepassing van het Woord van God, geopenbaard in de Schrift. Daarmee wilde Hoekstra er voor waken dat de preek recht zou doen aan de tekst (uitleg) en aan de hoorder (toepassing).

Voor de preekvoorbereiding betekent dit dat de prediker eerst begint met lezen, vertalen en exegetiseren van de tekst om er achter te komen wat er precies staat. Pas in tweede instantie gaat hij kijken wat het nu betekent voor de gemeente aan wie hij deze tekst verkondigen wil. Daarin gaat het om concretisering en toepassingen van het Woord van toen naar de praktijk van vandaag. Meestal is deze werkwijze ook in de preek zelf terug te vinden. Nadat er eerst iets is gezegd over de situatie van de tekst, wordt er een overgang gemaakt met zinnen als: 'Ook in onze tijd zie je dat terug...' 'Voor vandaag betekent dit...' 'Wat heeft dit nu te zeggen aan christenen van de 21^e eeuw...'

In een serie artikelen in de *Reformatie*, een vrijgemaakt weekblad, hebben leden van de Vakgroep Praktische Theologie aan de (Vrijgemaakte) Theologische Universiteit van Kampen een belangwekkende beschouwing gewijd aan deze methode. Deze artikelen zijn gebundeld in de brochure *Preken en horen*. De bedoelde bijdrage is van de hand van Jos Douma en Peter van de Kamp. Ze maken drie kritische kanttekeningen bij de beproefde methode van Hoekstra. In de eerste plaats merken ze op dat achter deze methode een bepaalde manier van omgaan met de Schrift schuil gaat. Ze spreken van een objectivistische omgang met de Schrift, waarbij de waarheid van de Schrift op zichzelf te achterhalen zou zijn, alsof die een op zichzelf staande grootheid is.

In de tweede plaats is de veronderstelling dat je als prediker (theoloog) in staat bent de betekenis van een tekst objectief vast te stellen. Van hem wordt bij deze aanpak verwacht dat hij onbevangen en onbevooroordeeld achterhaalt wat er in een tekst staat.

In de derde plaats heeft deze methode homiletisch gezien als gevolg dat de explicatie-applicatie-structuur van de voorbereidingsmethode ook doorwerkt in de preek, die onvermijdelijk dezelfde structuur gaat vertonen. Bekend en berucht is de oude tweedeling van de preek in uitleg en toepassing, gescheiden door de tussenzang. Waarbij de gemeente pas in het laatste deel van de preek het gevoel kreeg dat het over hen ging. Maar ook daarzonder was en is deze structuur vaak duidelijk aanwezig. Hoekstra zelf pleitte er overigens voor om de uitleg zo te geven, dat ze tegelijk applicatief van karakter was.

Als kritiek op deze methode geven Douma en v.d. Kamp met instemming opmerkingen door van C. Trimp, de voorganger van de huidige homileet in Kampen, C.J. de Ruijter. Trimps moeite met Hoekstra's methode is dat het Woord van God daarin – ongetwijfeld onbedoeld – wordt gedegradeerd tot een document waarin tijdloze waarheden zijn vastgelegd. Maar daarmee wordt geen recht gedaan aan Gods Woord als een levend en geadresseerd Woord. Uitleggen wordt dan het vaststellen van de waarheid van een document uit een grijs verleden. En de

toepassing is een poging de afstand tussen verleden en heden – de ‘garstige Graben’ van Lessing – te overbruggen. Maar worden we zo niet bedreigd door het gevaar dat de God van een dergelijke prediking de God lijkt van een verleden tijd uit gebeurtenissen van een verleden tijd wiens waarheid uit de verleden tijd moet worden toegepast op de wereld van vandaag, terwijl God zelf verborgen blijft binnen de kaften van een boek met goud-op-snee.

Het is trouwens nog maar de vraag of het mogelijk is een bijbeltekst zonder vooroordelen te lezen en uit te leggen. Ontwikkelingen in de moderne hermeneutiek hebben de overtuiging laten groeien dat niemand bij het lezen van een tekst blanco is. Ook niet bij het lezen van bijbelteksten. Zo’n tekst heb je vaak al eens eerder gehoord. Je kent daar bepaalde uitleggingen van. Je eigen situatie speelt mee bij het luisteren naar zo’n woord. Daarom kan er van een objectieve uitleg geen sprake zijn.

Ook homiletisch gezien is het de vraag of je de preek kunt omschrijven als het uitleggen en toepassen van Gods Woord. Want daarbij is het de bedoeling dat je als predikant eerst de betekenis van een tekst vaststelt zonder dat de hoorder in beeld komt en dat je daarna nadenkt over de toepassing. Maar doet dit proces recht aan de opdracht van de predikant om met zijn preek de hoorder duidelijk te maken dat de bijbeltekst relevant is voor zijn leven. Vanaf het begin van het preekproces hoort het te gaan om de tekst en de hoorder. Bij de tweeslag uitleg en toepassing komt de hoorder te laat in beeld. In heel de preek moet duidelijk worden: dit gaat over mij, dit heeft te maken met de werkelijkheid van mijn leven, God spreekt mij midden in mijn leven aan.

Methodiek

Volgens Douma en v.d. Kamp vraagt dit alles om een preekmethodiek waarin de hoorder van meetaf meedoet. D.w.z. een methodiek waarin niet eerst de tekst en pas in een later stadium de hoorder aan bod komt, maar waarin tekst en hoorder voortdurend op elkaar betrokken worden. Waarbij wel voorop moet blijven staan dat God het eerste Woord heeft. De tekst gaat in rangorde wel aan de hoorder vooraf. De hoorder is niet degene die bepaalt wat er ter sprake komt. Maar hij is meer dan alleen maar adres. Je moet niet eerst de preek maken en daarna kijken waar je hem in de brievenbus moet stoppen. Maar de hoorder moet tijdens de voorbereiding voortdurend in beeld zijn. Alleen dan kan je de boodschap zorgvuldig afstemmen op concrete situatie van de hoorders.

Ik denk dat de methodiek die door de Vakgroep Praktische Theologie van de TUK ontwikkeld is een goede steun kan zijn bij het nadenken over de prediking en bij de praktijk van het maken van preken. Fundamenteel uitgangspunt in deze visie is het samenspel van drie factoren: de tekst, de prediker en de hoorder. En als gevolg daarvan wordt in het preekvoorbereidingsproces onderscheiden tussen drie elementen:

- *Exegetische analyse* – Centraal staat hier de vraag naar de tekst zelf. Wat staat er? Welke woorden worden gebruikt? Wat betekent het?
- *Persoonlijke meditatie* – Hier staat centraal de ontvankelijkheid van de prediker voor het evangelie. Wil de prediker zich openstellen voor wat God te zeggen heeft door deze tekst? Is hij bereid om zich over te geven aan Gods genade?
- *Pastorale reflectie* – Hier staat centraal wat de tekst oproept bij de hoorders. Je kijkt vanuit de kaders van de tekst naar de hoorders en je luistert met de oren van de gemeente naar de tekst.

Bij alle drie bewegingen staat de tekst in het middelpunt. De exegetische analyse is gericht op het verstaan van de tekst. De persoonlijke meditatie is een oefening om te tekst in je eigen leven als prediker te aanvaarden en te gehoorzamen. De pastorale reflectie is een middel om de tekst in verband te brengen met het leven van de gemeente. Zo houdt de tekst de eerste en centrale plaats in het preekproces. De kracht van de prediking ligt in het tot klinken komen van het Woord van God.

Het preekvoorbereidingsproces

Ook voor dit proces weet ik me verplicht aan de Kamper Vakgroep Praktische Theologie. Zij ontwierpen het volgende schema:

- A. Tekstkeus
- B. Homiletische bezinning
  - a. Persoonlijke meditatie
  - b. Exegetische analyse
  - c. Pastorale reflectie
- C. Doelstelling
- D. Homiletische verwerking
  - a. Structuur
  - b. Vormgeving
  - c. Schets
  - d. Verificatie

A. Tekstkeus

In de homiletiek is van oudsher sprake van de *inventio*. Daarmee wordt bedoeld dat de tekst wordt gevonden. Er zit in het woord *inventio* iets van het verrast worden. De zoeker wordt op een gegeven moment een ‘gelukkige vinder’. Hij wordt geraakt of zelfs in beslag genomen door een bijbelwoord. Uit de teksten die hij kiezen kon is er iets geweest dat zich van hem meester heeft gemaakt en hem laat weten: dit is het!

Dat neemt niet weg dat de keuze door verschillende factoren wordt bepaald, zoals b.v. je eigen persoonlijkheid en je levenssituatie waardoor bepaalde Schriftwoorden je op een bijzondere manier aanspreken. Ook je al of niet beperkte kennis van de Schrift speelt een rol. En uiteraard is de gemeente voor wie de preek bedoeld is en de situatie waarin zij zich bevindt van invloed op de tekstkeuze. Het is belangrijk dat je als prediker bij de tekstkeus zo bewust mogelijk omgaat met deze factoren.

Je kunt bij het kiezen van de tekst op verschillende manieren te werk gaan. In met name de grote kerkgemeenschappen is het vaak gebruikelijk dat de tekstkeus wordt bepaald door een vastgesteld rooster van Schriftlezingen. Daar zit de gedachte achter dat men wil voorkomen dat persoonlijke voorkeur en willekeur teveel de doorslag zouden geven en dat de gemeente te sterk afhankelijk wordt gemaakt van de willekeur van de predikant. Van de prediker wordt verwacht dat hij preekt over het bijbelgedeelte dat aan de beurt is. Overigens zal ook in dit systeem de prediker toch evengoed moeten kiezen uit de voorgeschreven lezingen welke hij tot preektekst zal maken en hij zal daarbij zijn eigen accenten leggen.

Een andere mogelijkheid voor het kiezen van de tekst is het houden van een aantal preken over een bepaald bijbelboek of een gedeelte daaruit. Het voordeel daarvan is dat je de gemeente inzicht kunt geven in de samenhang van zo’n bijbelgedeelte. Bovendien biedt het je als prediker zelf het voordeel dat je de bestudering van de zgn. inleidingsvragen, die voor zo’n bijbelgedeelte gelden, vruchtbaar kunt maken voor een langere reeks van preken. Maak zo’n serie overigens niet te lang, hooguit zo’n zes à zeven preken. Een predikant die een serie preken hield over alle zegenwoorden van Jacob tot zijn zonen kreeg na de vijfde preek van een gemeentelid de verzuchting te horen: ‘Had Jacob niet twáálf zonen, dominee?’

Draag er wel zorg voor dat in je tekstkeus het brede spectrum van Gods openbaring terug te vinden is. Waak er daarom voor dat je je niet te eenzijdig laat beperken door je eigen horizon en die van de gemeente. Kies evenwichtig uit het Oude en het Nieuwe Testament. Laat zowel de historische, als de profetische en de dichterlijke stof aan bod komen. En ook de evangeliën in een goede verhouding tot de brieven. Laten troost en vermaning in balans zijn. Wees je als

prediker bewust van je eenzijdigheden. Vraag aan je kerkenraad om minstens één keer per seizoen een gesprek over de prediking te hebben waarbij deze aspecten aan de orde kunnen komen.

Zelf maak ik voor zo'n preekgesprek op de kerkenraad wel gebruik van het volgende vragenlijstje:

- 1) Is de prediking werkelijk gericht op de behoeften van onze gemeente (Hierbij gaat het niet zozeer om waar de gemeente behoefte aan meent te hebben, maar waar ze werkelijk vanuit Gods Woord gezien behoefte aan heeft).
- 2) Is er sprake van een goede verhouding tussen aandacht voor de persoonlijke relatie met God en de gemeenschappelijke roeping in het brede kerkelijke en maatschappelijke leven?
- 3) Is er sprake van een goede verhouding tussen uitleg van de Schrift en het leiding geven aan een praktische toepassing ervan?
- 4) Is de prediking voldoende evangelisch en niet wettisch?
- 5) Is er voldoende evenwicht tussen vermanende en vertroostende prediking?
- 6) Is er voldoende breedheid van tekstkeuze?
- 7) Is er sprake van actualiteit in de goede zin van het woord? (Dus niet de vraag of de krant of het journaal van gisteren regelmatig wordt geciteerd, maar of het ingaat op de werkelijkheid van ons dagelijkse leven).
- 8) Is er sprake van een goede verhouding in aandacht voor zaken van het verstand en voor die van het gevoel?
- 9) Is de prediking voldoende begrijpelijk en helder, te moeilijk of te gemakkelijk?
- 10) Is de prediking toegankelijk voor jongeren? Of voor buitenkerkelijken?

Tenslotte nog een opmerking over de afgrenzing van de tekst. Over het algemeen verdient m.i. een wat groter gedeelte de voorkeur boven een enkel vers of zelfs een gedeelte van een vers. Het laatste kan voortkomen uit de behoefte om de boodschap die men brengen wil van meetaf toe te spitsen. Maar het gevaar is dat dan de bredere context uit het oog verloren wordt, of dat je in de preek toch ook nog aan de hele perikoop aandacht schenken moet. Kies je voor een grotere teksteenheid, dan biedt de preek gelegenheid om het gaandeweg toe te spitsen op het punt waar je voor je boodschap het zwaartepunt hebt gevonden.

B. Homiletische bezinning

Bij dit onderdeel is er in het gegeven schema sprake van drie elementen die onder het kopje *methodiek* genoemd zijn. Alleen staan ze hier in een andere volgorde. Hierbij is te bedenken dat er een verschil is in *rangorde* en *volgorde*. Wat *rangorde* betreft ligt het zwaarste accent op de *exegetische analyse*. De fundamentele beslissingen met betrekking tot de boodschap van de Schrift worden genomen in de exegese. Maar in volgorde is het aan te bevelen dat de persoonlijke meditatie daaraan voorafgaat. Na de keuze van de tekst stelt de prediker zich biddend open voor de zeggingskracht van dat woord in zijn eigen leven. Bepalend voor een doorleefde preek is de ontvankelijke luisterhouding van de prediker. En vanuit die houding wordt het hem ook mogelijk recht te doen aan de meer 'objectiverende' manier van kijken naar de tekst in de exegetische analyse.

Overigens moet wel bedacht worden dat het in het hier beschreven proces van homiletische bezinning gaat om een wisselwerking tussen de drie genoemde elementen. Het is geen kwestie van de onderdelen achtereenvolgens af te werken. Je kunt geen waterdichte scheiding aanbrengen tussen de exegese, de persoonlijke meditatie of de pastorale reflectie. Het gaat om meer dan een stappenplan waarin de afzonderlijke stappen achter elkaar worden genomen. Maar het is een proces waarin de prediker verschillende malen a.h.w. de cirkel van de drie bewerkingen doorloopt. Bij het bestuderen van de tekst heeft de prediker voortdurend de gemeente voor ogen, maar laat hij ook zijn eigen hart spreken.

a. Persoonlijke meditatie

Met meditatie is hier bedoeld dat je de gekozen tekst overweegt met de vraag welke relevantie het heeft voor je eigen leven. Dit heeft alles te maken met je spiritualiteit als prediker. Hier

wordt vruchtbaar gemaakt wat we gezien hebben onder het kopje: ‘De persoon van de prediker’. De persoonlijke betrokkenheid op wat God zegt is van groot belang voor een vruchtbare prediking. Jos Douma, één van de leden van de Vakgroep Praktische Theologie in Kampen, heeft aan dit onderdeel van het preekvoorbereidingsproces een heel proefschrift gewijd dat zeer aan te bevelen is. Hij geeft daarin de volgende leidraad hoe je deze meditatie vorm kunt geven.

- a. Neem een ontspannen en ontvankelijke lichaamshouding aan. Kom tot rust. Word stil en concentreer je. Adem rustig in en uit. Word je bewust van de tegenwoordigheid van God: ‘Hij is er, Hij is hier, Hij is bij mij, Hij woont in mij’. Maak zo ruimte voor het luisteren naar Gods Woord.
- b. Bid de Geest van het Woord om open oren, open ogen, een open hart. ‘Heer die levend maakt. Opent U in mij wat gesloten is. Maak mij ontvankelijk voor het spreken van God. geef dat ik Christus ontmoet. Schep zo licht in de duisternis.’
- c. Lees de gekozen tekst hardop en laat de klank van de tekst tot je doordringen alsof ze volledig nieuw voor je zijn. maak je de tekst door herhaalde lezing eigen, zodat de woorden gaan resoneren in je hart. Raak zo vertrouwd met woorden van de tekst. Bewaar en koester ze.
- d. Leef je in in de woorden en de beelden van de tekst. Speel ermee. Welke belevingswaarden hebben de woorden voor je? Welke wereld roepen de beelden bij je op? Verplaats je in het verhaal. Hoor, kijk, proef, voel, ruik. Gebruik al je verbeeldingskracht bij het luisteren naar de tekst.
- e. Stel je zelf vragen. Wat doet de tekst met mij? Voel ik weerstanden: boosheid, verdriet, machteloosheid, verzet? Is er iets wat mij treft, wat ik mooi vind, waar ik blij van word? Vragen de woorden van de tekst om verandering in mijn eigen leven met God? Bieden de woorden van de tekst me een nieuwe kijk op het leven in de werkelijkheid van God?
- f. Bid de Geest van het Woord om vernieuwing van je eigen leven. Maak dat concreet vanuit het Woord waarnaar je hebt geluisterd. Geef je over aan Christus die in het Woord je tegemoetkomt. Rust in zijn aanwezigheid. Hef de lof aan op God Drie-enig.

Douma presenteert deze leidraad nadrukkelijk als een ‘hulp bij het gaan van een weg’, om de prediker op weg te helpen. Maar ieder zal daarin zijn eigen weg moeten en kunnen vinden. Het zal ongetwijfeld ook anders kunnen.

Het is goed om het resultaat van de meditatie in enkele zinnen op te schrijven als uitgangspunt voor het verdere werk. Door allereerst zo met de tekst bezig te zijn raak je gemotiveerd voor de volgende fase. Zolang de woorden en zinnen in zekere zin nog nieuw voor je zijn bevind je je in een ruimte waarin vindingsrijkheid en creativiteit een rol kunnen gaan spelen. Je eigen vragen, antwoorden en interpretaties maken je gevoelig voor de vraag: Staat dit er ook echt? Wat staat er dan precies? Wat heeft de schrijver zelf bedoeld? En waar staat het eigenlijk?

b. Exegetische analyse

Naast de luisterhouding in de meditatie, die van fundamentele betekenis is, is er dus ook een meer analyserende manier van luisteren nodig. Het is goed om in dit onderdeel zo zelfstandig mogelijk te werk te gaan. Grijp niet te snel naar commentaren. Want zolang je op basis van eigen exegetische je nog geen duidelijke mening over de tekst hebt gevormd ben je niet in staat een wezenlijk gesprek met andere uitleggers aan te gaan.

Kernvraag is bij dit onderdeel ‘wat staat er?’ Hier komt de prediker op het terrein van de vak-exegeet. Maar toch is er een belangrijk verschil. De exegetische die je als prediker bedrijft is duidelijk een onderdeel van het preekvoorbereidingsproces, d.w.z. ze is gericht op de preek van aanstaande zondag. De bijbelse tekst is preektekst. En daarmee worden toch nog weer andere vragen aan de tekst gesteld dan door vakexegeten doorgaans gebeurt. Er vindt een zekere selectie plaats met het oog op de vraag: Hoe kan ik op het spoor komen wat vanuit deze bepaalde woorden en zinnen aanstaande zondag opnieuw in andere woorden en zinnen tot de gemeente gezegd kan worden?

Begin met een eigen vertaling van de tekst. Beperk je tot het gekozen gedeelte waar je over

wilt preken en bekijk de context globaal. En vergelijk daarna met enkele andere vertalingen. Daarbij kunnen enkele kern- en sleutelwoorden genoteerd worden. Raadpleeg de concordantie en theologische woordenboeken. Probeer de structuur van de tekst op het spoor te komen. Wat zijn de hoofdzinnen, wat de bijzinnen? Wat is het literatuurggenre? Wat is de context? Wat is de theologische kern? En wat is de intentie van de auteur?

Pas als je op deze en dergelijke vragen antwoorden hebt gevonden is de tijd rijp om er commentaren en andere exegetische literatuur op na te slaan. Maar raadpleeg er niet te veel, hooguit zo'n 3 à 4 commentaren die je voor het voeren van een gesprek betrouwbaar of stimulerend acht. Naast exegetische literatuur kan ook nog andersoortige theologische literatuur worden geraadpleegd over b.v. dogmatische of ethische thema's. Ik denk in dit verband aan de opmerking die collega Van der Dussen al meerdere malen heeft gemaakt, dat het van belang is te onderkennen welke locus uit de dogmatiek in het onderhavige Schriftgedeelte aan de orde is.

Het is voor elke prediker van groot belang dat hij goed in zijn boekenkast thuis is. Daarom is het aan te raden zo vroeg mogelijk tijdens je studie een tekst- en trefwoordenregister samen te stellen, waarin je verwijzingen opneemt naar boeken en tijdschriften die je hebt gelezen en waarin je tekstverklaringen of verhandelingen over bepaalde zaken bent tegen gekomen die je graag wilt kunnen terugvinden. Ook hier kan de computer goede diensten verrichten. Er bestaan systemen waarmee je snel en doeltreffend zo'n register kunt samenstellen.

c. Pastorale reflectie

In dit onderdeel gaat het erom naar de boodschap van de tekst te luisteren met het oog op en met het oor van de hoorders. Die boodschap moet immers in hun situatie tot klinken worden gebracht. Daarbij is sprake van twee bewegingen.

Kijk enerzijds vanuit de hoorders naar de tekst. En stel jezelf vragen als: Welke weerstanden kan de tekst bij de hoorders oproepen? Welke woorden of beelden zouden op onbegrip kunnen stuiten? Welke associaties worden door de tekst bij de hoorders opgeroepen?

Kijk anderzijds vanuit de tekst naar de hoorders. Daarbij horen vragen als: Hoe belangrijk is voor de hoorders wat in de tekst aan de orde komt en in welk opzicht? Welke tekorten en misverstanden zijn er bij de hoorders ten aanzien van de zaak van de tekst? Welke weerstanden berusten vanuit de tekst gezien op ongehoorzaamheid bij de hoorders?

Hiervoor is het onmisbaar dat de predikant zijn hoorders kent en het culturele klimaat en de situaties waarin zij leven. Zoals hierboven al eerder is gesuggereerd kan het goed zijn om van tijd tot tijd daadwerkelijk in gesprek te gaan met de hoorders van aanstaande zondag. Dat kan door het in het leven roepen van een preekwerkgroep van zo divers mogelijke samenstelling. Het is goed zo'n groep niet een al te permanent karakter te geven, maar regelmatig te wisselen, zodat de gemeente zoveel mogelijk in haar breedte aan bod komt. Maar het is ook mogelijk om via het kerkblad of e-mail (een aantal) gemeenteleden te benaderen.

Een model van een vragenlijst die in een preekwerkgroep dienst kan doen vond ik bij J. Thomas, *Het luistert nauw*.

1. Welke gedachten of gevoelens roept dit bijbelgedeelte bij u op?
2. Zijn er bepaalde woorden of zinnen die zo uw aandacht trekken dat u er een uitroep- of vraagteken bij zou willen zetten?
3. Kunt u in de perikoop een bepaalde kern aanwijzen? Of zijn er meerdere kernen te noemen?
4. Voelt u zich door dit schriftgedeelte aangesproken? Herkent u zichzelf erin?
5. Kunt u met eigen woorden formuleren waarop het aankomt?
6. Als u zich indendkt dat over dit bijbelgedeelte aanstaande zondag gepreekt wordt, zijn er dan ook bepaalde actuele vragen of problemen waaraan volgens u aandacht moet worden besteed?
7. Kunnen de kinderen dit stuk begrijpen? Hoe kunnen zij hierbij betrokken worden?
8. Zou u bepaalde gegevens willen noemen die volgens u in de dankzegging en de voorbede aandacht moeten hebben?

Het doorlopen van deze fasen in het preekvoorbereidingsproces vraagt om tijd en om een zekere rust. Het is daarom niet aan te bevelen bij de voorbereiding van de preek voor aanstaande zondag pas op vrijdag te beginnen. Je moet je zelf (en in wezende gemeente) de tijd gunnen om je preek te laten rijpen. Door op maandag of dinsdag al te beginnen met de onderdelen van de homiletische bezinning geef je ook ruimte aan een proces van creativiteit. Door er op verschillende momenten mee bezig te zijn en er dan weer afstand van te nemen om andere werkzaamheden te doen bevordert je het proces van innerlijke verwerking, waardoor je soms 'zomaar' op goede gedachten kunt komen. Teveel druk werkt negatief door in de prediking. Tijdens perioden van rust en ontspanning ontstaat een zekere afstand, waarin goede invallen door kunnen breken. Goede gedachten zijn niet maakbaar. Goede gedachten worden geschonken.

C. Doelstelling

In deze fase bezint de prediker zich op de vraag wat hij nu eigenlijk wil bereiken met zijn preek. Als we willen dat de hoorders iets van de preek verwachten, moeten we zelf in staat zijn om te verwoorden wat we met de preek willen. Preken is gericht op verandering. Die verandering kan verschillende vormen aannemen: de hoorder komt tot verdiept inzicht; de hoorder bekeert zich van een bepaalde zonde; de hoorder ervaart troost of bevrijding.

In Kampen gebruikt men hiervoor een model van J.H. van der Laan dat er als volgt uitziet:

Gezien de tekst ... (a)

(hier de strekking van de tekst formuleren = doelstelling van de auteur)

en gelet op de hoorders ... (b)

(hier de situatie van de hoorders formuleren)

zou ik met mijn preek willen bereiken dat de hoorders ... (c)

(hier doelstelling formuleren in cognitief en/of affectief en/of attitudinaal opzicht)

en dat probeer ik door ... (d)

(hier aangeven welke middelen je wilt aanwenden om de doelstelling te realiseren: preekvorm, stijl, taalkleed, enz.)

De elementen (a) en (b) pakken op wat in de voorafgaande fase van het proces is gevonden en is vastgelegd.

Het derde element (c) is de kern van de doelstelling, waarbij het van belang is te formuleren wat de preek voor de *hoorders* moet betekenen. En daarbij moet de prediker zich ook realiseren onder welk gezichtspunt hij de hoorder wil aanspreken. Gaat het om een cognitief-bepaalde, een affectief-bepaalde of een attitudinaal-bepaalde doelstelling?

Veel predikanten hebben zich eraan gewend vooral veel energie te steken in de *inhoudelijke* aspecten van de preek, zoals een verantwoorde exegese en een duidelijke uitleg van het gekozen tekstgedeelte. Dat is op zichzelf een goede zaak. Maar het gevolg kan zijn dat hun al of niet bewuste doelstellingen met name inhoudelijk bepaald zijn. Ze willen hun exegese van de tekst aan de gemeente duidelijk maken. Hun doelstellingen zijn overwegend cognitief van aard. Ze beogen de gemeente te onderwijzen.

Maar een preek moet meer zijn dan onderwijs. De prediking is allereerst verkondiging van het evangelie, proclamatie van de blijde boodschap van de verlossing door Jezus Christus. En verder behoort de gemeente door de prediking te worden bemoedigd, vertroost, vermaand en terechtgewezen. Het gaat om het wekken en versterken van het geloof. En bij geloof gaat het om een persoonlijke liefdesrelatie met de levende God, waarbij de hele mens betrokken is: verstand en hart en handen. Daarom moeten de doelen van de prediking op meer betrekking hebben dan alleen op het cognitieve.

Het geloof kent drie dimensies:

1. Het heeft een *cognitief aspect*. Want geloven heeft te maken met kennis over God; het is gericht op een leer over God. En de tekst waarover gepreekt wordt bevat informatie over God. En de hoorders moeten op zo'n manier onderwezen worden dat hun kennis over God wordt vermeerderd en verdiept. De preek zal iets moeten uitwerken in het *hoofd* van de hoorder.
2. Het heeft een *affectief aspect*. Want geloven heeft te maken met de (verborgen) omgang met God; het neemt de gestalte aan van een persoonlijke relatie, een vertrouwensrelatie. In die relatie hebben gevoel en ervaring een plaats, de ene keer positief (liefde, innigheid, dankbaarheid, overgave, blijdschap, extase), een andere keer negatief (vervreemding, teleurstelling, boosheid, aanvechting, twijfel, verlatenheid). En de hoorders moeten zo worden aangesproken dat deze gevoelens en ervaringsfeiten (h)erkend worden. De prediker zal de wereld van de tekst in relatie moeten brengen met de wereld van de hoorder waarin die positieve en/of negatieve gevoelens en ervaringen een plaats hebben. De preek zal gericht moeten zijn op het *hart* van de hoorder.
3. Het heeft tenslotte een *praktisch aspect*. Geloven zal zich uiten in de geloofspraxis en vorm krijgen. Gelovigen zullen zich laten kennen aan hun vruchten in een christelijke manier van leven. Er is met vallen en opstaan een weg te bewandelen. En de prediking zal de tekst zo laten spreken dat het een gids wordt om die weg te wijzen. De prediker zal de hoorder ook bij de *hand* willen nemen.

Deze drie aspecten of dimensies staan niet min of meer los naast elkaar. De tweede dimensie, die van de verborgen omgang met God, is letterlijk en figuurlijk het midden. Zij vormt het hart van het geloven. Geloven voltrekt zich met name op het niveau van de omgang met God. En van hieruit worden in de prediking de andere dimensies gekleurd. De kennis van God, de leer, het onderwijs over God mag nooit vervlakken en verdrogen tot het uiteenzetten van feiten en feitjes m.b.t. God. Maar het gaat altijd om een kennis van God op het niveau van de omgang. En de praktijk van het leven voor God mag nooit het aanzien krijgen van het zich plichtmatig houden aan regels en geboden. Maar het gaat altijd om een leven in dienst van God, gedragen door de liefde voor Hem.

Daarom zal in de prediking met name de tweede laag telkens weer moeten worden aangeboord. Daarbij zullen ook de beide andere aspecten in ogenschouw moeten worden genomen, hoewel de ene keer het cognitieve, onderwijzende element zal overheersen en een andere keer de levenspraxis, de vrucht van de omgang met God meer aandacht zal krijgen.

Bij het vierde element (d) van de doelstellingsformulering bezint de predikant zich op de keuze voor de preekvorm. Al naar gelang één van de aspecten meer accent krijgt kan hij kiezen voor een vorm waarin hij met name argumentatief bezig is of meer meditatief of meer narratief).

Bij dit onderdeel van het preekvoorbereiding kan nog eens duidelijk worden hoe de verschillende genoemde fasen telkens weer op elkaar ingrijpen. Zoeken naar een doelstelling voor je preek, is niet alleen een reflectieve bezigheid, maar heeft ook duidelijk een meditatief aspect. De predikant zal ook zelf biddend moeten zoeken naar de verandering die het gehoorde Woord in zijn eigen leven bewerkstellingen wil. Bovendien zal hij ook juist op dit punt zijn absolute afhankelijkheid van de Geest belijden, die alleen de beoogde verandering tot stand kan brengen.

D. Homiletische verwerking

Nu begint de fase van de definitieve homiletische bewerking van het materiaal dat tot nu toe verzameld is. Ik zelf schrijf tot nu toe mijn preken altijd volledig uit en neem ze ook volledig uitgeschreven de kansel op. Maar ook als men er voor kiest om op de preekstoel van aantekeningen of helemaal uit het hoofd te preken, dan is het m.i. toch goed om de preek in eerste instantie zin voor zin op papier te zetten. Want het luistert nauw wat er in de preek gezegd

wordt en ook hoe het gezegd wordt. Je moet het daarom niet laten aankomen op het moment van het preken zelf hoe je de dingen formuleert.

a. Structuur

Je moet je afvragen welke *structuur* het beste bij de tekst past en bij de doelstelling die je op basis van je bezig zijn met de tekst hebt geformuleerd. Als je over historische stof of over een gelijkenis preekt, dan zal je kunnen kiezen voor een narratieve structuur. Kies je voor een betogend gedeelte uit één van de brieven van Paulus, dan is een argumentatieve structuur geschikt. En een poëtisch gedeelte vraagt weer een andere benadering. Het is belangrijk om die variatie ook te beproeven.

Lange tijd is vrij eenzijdig gekozen voor de structuur van thema en verdeling. In nieuwere homiletische literatuur wordt dat vrij algemeen losgelaten. O.a. met het argument dat je op zo'n manier de spanning uit de preek wegneemt. De hoorders weten zodoende al van tevoren wat hun te wachten staat. Maar het is de kunst om je hoorders mee te nemen op een spannend avontuur of hen te betrekken in de opbouw van een gedachtegang.

In een preek, die onvermijdelijk een monoloog is, is het dialogisch element van groot belang. Prediker en gemeente zijn in gesprek over de heerlijke waarheid van God, waarin ze samen onder het gezag van het Woord van God staan. Daarom is een dialogische preekstructuur van grote betekenis.

Een voorbeeld voor een preek over Joh. 9,1-3:

- A. De discipelen vragen Jezus waarom de man gehandicapt is. Wie van ons zou zoiets vragen? Dat nog wel, waar de blinde zelf bij is. Is dit niet een pijnlijke vraag?
- B. Hoe pijnlijk ook, deze waarom-vraag wordt toch vaak gesteld. Begrijpelijk, want er is zoveel leed. Waar komt het vandaan?
- C. Deze waarom-vraag kan ons verbitteren. Hij sluit ons op in het verleden. Wie bezig blijft met de waarom-vraag, blijft bezig met het verdriet dat gebeurd is. Het verleden kunnen we echter niet meer veranderen.
- D. Het antwoord van Jezus is wonderlijk. Hij zegt, dat leed niet zomaar te herleiden is tot schuld. Hij zegt ook: dit is geschied tot de heerlijkheid van God. De blindgeborene staat onder Gods belofte. God zal zijn heil openbaren. Dat betekent: we moeten niet naar het verleden kijken. We moeten vooruit kijken. De toekomst is belangrijker dan het verleden.

Tekst en hoorder moeten van meet af in de preek op elkaar betrokken zijn.

b. Vormgeving

Structuur en vormgeving hangen nauw met elkaar samen. Een preek is een vorm van communicatie door middel van taal. Daarom is het van belang welke taalvorm het meest geschikt is om een bepaalde boodschap te communiceren. Uiteraard mag de taal van de preek geen schrijftaal zijn. In de schrijftaal is over het algemeen sprake van lange zinnen, waarin veel sprake is van onderschikking, passieve vormen en indirecte rede. De spreektaal daarentegen kenmerkt zich door korte zinnen, nevenschikking, actieve vormen en de directe rede. En het mag ook als vanzelfsprekend worden geacht dat de preektaal begrijpelijk moet zijn. Maar daarnaast is het belangrijk dat de taal van de preek krachtig is, een taal die in staat is een nieuwe wereld op te roepen, die levendmakend is en die bevrijdend en verrassend is. De taal van de prediking moet creatief, beeldend en verhalend zijn. Het is de taal die we ook in de Bijbel zelf tegenkomen.

Preken is op zichzelf geen literaire kunst. De taal van de preek is geen heilige taal. Een gemiddelde gemeente heeft een vocabulaire van 7500 woorden. Daar horen deels woorden uit een bepaald jargon bij. De vocabulaire die men met elkaar deelt wordt geschat op zo'n 5000 woorden. Dat is ook de woordenschat van het koinè-grieks. De kunst van het preken is de gewone vocabulaire te gebruiken voor de buitengewone dienst aan het evangelie.

Voor de taal van de prediking moeten we beelden en metaforen zoeken en kiezen die in de leefwereld van de hoorders van betekenis zijn. Maar het moet wel theologisch verantwoord

zijn. Als we preken over het Koninkrijk van God zeggen dat het boven alle politieke machten uittorent, slaan we de plank mis. Het beeld is veel te triomfalistisch en staat daarom op gespannen voet met de vreemde onmacht van de gekruisigde Christus.

Nog een aantal opmerkingen over de stijl. Iemand heeft stijl naastenliefde in taal genoemd. Daarom moet stijl in dienst staan van onze intentie het evangelie te verkondigen en het geloof van onze hoorders te vormen. Daarbij is geen sprake van stijl op zich. Preektaal is altijd functioneel. Het wil bepaalde dingen doen. Het gaat niet om de vraag in het algemeen: 'Is de stijl goed?', maar om de vraag: 'Is de stijl goed om te doen wat we willen doen?' Daarom zul je als prediker niet één stijl moeten hanteren, maar verschillende stijlen om je doelen te bereiken.

Stijl moet passen bij de inhoud van wat we zeggen. Stel dat we spreken over de slavernij van de zonde. Dan kunnen we in onze stijl laten doorklinken de saaiheid of somberheid van een leven waar de zondemacht ons in zijn greep heeft. Spreken we daarentegen over de nieuwe vrijheid en de blijdschap van het kindschap van God, dan mogen onze woorden zingen en tintelen van leven.

Een aantal tips van Buttrick:

- Vermijd zinnen die beginnen met *dit*, *deze*, *die*, *dat*. Zulke zinnen verdwijnen meteen weer uit het geheugen. Geef de dingen waarover je spreekt duidelijk aan. Zinnen die beginnen met: 'Deze gedachte...' 'Deze situatie...' nodigen uit tot afdwalen.
- Vermijd woorden of frasen die vertragen of uitstellen wat je zeggen wilt: 'We kunnen vaststellen dat...' 'Het mag duidelijk zijn dat...'
- Vermijd opsommingen. 'In de eerste plaats betekent dit...' 'Deze gedachte bevat twee bestanddelen...' In een essay op papier is dat verhelderend. In een preek bevorderen ze de helderheid niet.
- Vermijd doubletten die twee verschillende dingen betekenen: 'God wil recht en vrede...' Je gehoor wordt gedwongen twee kanten uit te kijken en ziet dus helemaal niets.
- Vermijd religieuze clichés: 'gemeenschap hebben met elkaar', 'gewassen in het bloed'.
- Wees nooit ruw van taal in een preek.
- Gebruik concrete taal. Vermijd abstracte begrippen, maar schilder uit wat je zeggen wilt.
- Werk aan je werkwoorden. Geef ze zoveel mogelijk kleur.
- Vermijd zoveel mogelijk bijvoeglijke naamwoorden. In geschreven tekst hebben ze functie, in gesproken tekst werken ze vaak vermoeiend.
- Gebruik voornaamwoorden. In plaats van 'mensen hebben...' 'wij hebben...' In plaats van: 'Het menselijk ras viel in de hof van Eden...' 'Ooit in de hof van Eden vielen wij...' En ook het voornaamwoord 'u' mag in een preek die bedoeld is mensen aan te spreken regelmatig worden gebruikt.
- Gebruik de tegenwoordige tijd, actieve vormen, korte zinnen.

Nog even apart over het gebruik van het voornaamwoord 'wij'. Thomas wijst er in één van zijn boeken op, dat dit te gebruiken is als een bescheidenheids-meervoud. De prediker wil zo de schijn vermijden dat hij boven de gemeente staat. Het kwaad dat hij noemt, daar weet hij zich ook zelf schuldig aan en op de genade, die hij verkondigt, is hij ook zelf aangewezen. Zo dient het om gemeente bescheidenheid en een serieuze solidariteit aan te geven.

Maar we moeten ervoor oppassen ons van de 'wij'-vorm te bedienen om een te directe confrontatie met de hoorders te vermijden. B.v. wanneer we het gedrag van een bepaalde groep van mensen willen veroordelen, maar bang zijn om dat al te rechtevreeks te doen. Dan worden soms zinnen gebruikt als: 'terwijl we avond aan avond voor de buis hangen...'. Er wordt 'wij' gezegd, terwijl er 'u' bedoeld wordt. Zoiets werkt versluiserend.

De 'wij'-vorm mag ook niet misbruikt, om anderen te annexeren voor overtuigingen, die ze misschien helemaal niet hebben. Dan worden zinnen gebruikt als: 'Als Gereformeerden zijn we natuurlijk van mening, dat...' De hoorder krijgt dan niet de ruimte om er een eigen opvat-

ting op na te houden. Hij kan zich daardoor ingekapseld voelen en een gevoel van irritatie krijgen.

c. Schets

Bij dit onderdeel gaat het om een ordening en korte verantwoording van de elementen van de tekst. Dat kun je b.v. doen door nog eens de hoofdgedachte te formuleren. En daarna schrijf je in enkele logisch op elkaar volgende zinnen op wat je de gemeente wilt meegeven.

Bij een preek over Lucas 4,1v over Jezus die na zijn doop door de Geest in de woestijn geleid werd zag mijn basisschema er als volgt uit:

1. De woestijn is een plaats die de chaos en de puinhoop van ons leven symboliseert.
2. Dat het leven een woestijn is, is onze schuld en het is ons lot.
3. En vluchten kan niet meer.
4. Hoe houden we het uit in de woestijn?
5. Dat kan alleen als we weten dat we in de woestijn niet aan ons lot zijn overgelaten.
6. In de woestijn is Jezus ons gezonden als metgezel die de keten van schuld en lot doorbreekt.

Deze zinnen vormden het geraamte voor de preek. Buttrick spreekt in zijn homiletiek van *moves* of bewegingen. Bij elke zin heb ik voorbeelden of illustraties gezocht, waarmee ik de zinnen heb uitgebouwd. In het boek van Buttrick wordt aangegeven hoe je per ‘beweging’ voorbeelden en illustraties kunt inbouwen, waarbij je er op letten moet dat de ‘bewegingen’ die de kracht van de preek uitmaken ook de meest aansprekende voorbeelden en/of illustraties bevatten.

In dit verband waarschuwt Buttrick ervoor om in de preek illustraties uit je eigen leven te gebruiken. Hij vergelijkt de taal van de preek met een camera die ergens op gefocust wordt. Als je illustraties uit eigen leven vertelt wordt teveel gefocust op de prediker, wat de aandacht van de boodschap afleidt. Zijn stelregel is dat er eigenlijk geen goede redenen zijn om op de preekstoel over je zelf te praten. Bovendien moet je oppassen voor een verborgen agenda bij illustraties. Ze zijn bedoeld om te illustreren, niet om de aandacht vast te houden of het geheel smeugig te maken.

Een preek heeft een begin en een einde. Het begin kan ons heel wat zweetdruppeltjes bezorgen. Hoe neem ik de hoorders van meetaf mee in de gedachtegang van de preek? Voor homileten uit de school van Barth is een inleiding zelfs een verwerpelijke zaak. Laat de prediker God niet voor de voeten lopen door de denken de gemeente bij de hand te moeten nemen en naar Hem toe te moeten leiden. Bovendien is er in de hoorder toch helemaal geen aanknopingspunt om op in te haken. Het is Barths overtuiging dat er geen weg loopt vanuit onze menselijke ervaring naar Gods openbaring. We moeten niet denken dat Gods openbaring antwoorden biedt op onze menselijke vragen. Gods openbaring stelt óns vragen. En dat roept bij ons weer vragen op.

Deze gedachte van Barth verdient zeker overweging. Ik denk aan inleidingen waarin wordt aangeknoopt bij een actuele situatie – de aardbeving in India, de cafébrand in Volendam. En daaraan de vraag gekoppeld: waarom? Zo’n inleiding is ongetwijfeld actueel. Maar het is toch beter niet zo te beginnen, omdat er de suggestie van uitgaat dat de prediker in zijn preek deze vraag zal gaan beantwoorden. Maar zo’n vraag is niet te beantwoorden. Het is een vraag vanuit onze algemene menselijke ervaring, die ons eerder bij de Bijbel vandaan leidt dan er naar toe voert. De bedoeling van de prediker is ongetwijfeld met woorden van troost te komen. Maar hij loopt het gevaar met zijn antwoord (meerderen van) de hoorders teleur te stellen. Hij heeft gevoelens losgemaakt die niet meer eenvoudig te beheersen zijn. En hier geldt inderdaad het gelijk van Barth, dat je heel voorzichtig moet zijn vanuit de menselijke ervaring een weg naar de Bijbel te vinden. In zo’n situatie is het beter de waarom-vraag te behandelen op de wijze van het voorbeeld van Joh. 9, d.w.z. vanuit de confrontatie met de tekst zelf.

Daarmee is het op zichzelf nog niet verkeerd om een preek van een inleiding te voorzien. Maar het gaat dan meer om de functionaliteit van de inleiding. Een inleiding kan dienen om de aandacht van de mensen te verzamelen. Buttrick stelt dat de inleiding functioneert als een cameraleens die ergens op inzoomt. De inleiding is bedoeld om ons klaar te maken voor de inhoud van de preek. Hij pleit ervoor om hiervoor niet minder dan zeven en niet meer dan twaalf zinnen te gebruiken. Verder adviseert hij in de inleiding niet te gaan vertellen wat je gaat doen. Verklap nooit de plot van de boodschap.

Ook waarschuwt Buttrick om de inleiding niet te misbruiken om een relatie op te bouwen met je gehoor. Want het eigenlijke onderwerp van de preek is niet de prediker, maar het evangelie. Volgens hem is de eerste zin van de preek trouwens minder belangrijk dan wel gedacht is.

Heel nuchter merkt hij op dat de hoorders er dan meestal nog niet bij zijn. Ik weet niet of hij ervaring heeft met het doorgeven van pepermunt- of snoeprollen aan het begin van de preek. Maar die zijn inderdaad geduchte concurrenten bij het winnen van de aandacht.

De inleiding moet het gehoor dienen en geen uiting zijn van een behoefte aan zelfexpressie van de prediker. Denk niet dat de inleiding flitsend of bijzonder moet zijn. De eigenlijke kern van de preek moet bijzonder zijn.

Het ligt voor de hand de inleiding als laatste te schrijven of in elk geval te creëren. Pas als de basisstructuur van de preek staat is er ruimte voor een passende inleiding.

Ook de afsluiting van de preek moet kort en krachtig zijn. Volgens Buttrick niet minder dan vijf en niet meer dan acht zinnen. Wat je in de afsluiting te zeggen hebt moet aansluiten bij de intentie van de preek. Verkondiging beoogt iets te bewerken. Dat moet in de afsluiting doorklinken. Dat kan de ene keer een gebod zijn, een andere keer een oproep tot lofprijzing, een derde keer een lokroep om troost en bemoediging te aanvaarden.

Het is de kunst om af te sluiten zonder dat de gemeente dat onmiddellijk in de gaten heeft. Vermijd woorden en zinnen als: 'Tenslotte...' 'Om te besluiten...' e.d. De gemeente krijgt de neiging om het psalmboek vast te pakken.

Oude homiletieken hameren op herhaling van de behandelde punten. Want door herhaling zet de boodschap zich vast in het geheugen. In moderne homiletische werken wordt dat weer weersproken. Men waarschuwt dat de gemeente dan gemakkelijk wegzakt met de gedachte: dat hebben we al gehoord.

Ook bij dit onderdeel enkele tips van Buttrick over wat je niet moet doen:

- Eindig nooit met een vraag. De bedoeling is dat de gemeente daarover nadenkt, maar dat gebeurt niet. I.p.v. de vraag: 'Zult u getuige van Christus zijn?' is het beter het beeld te schetsen van iemand die zo'n getuige is.
- Citeren in een conclusie, waarin met name het oogcontact met de spreker van groot belang is, verbreekt zo'n contact. Ze leiden af van waarin het in de afsluiting om moet gaan.
- Keer niet terug tot de inleiding. Dan gaat de preek een gesloten cirkel worden. En het doet af aan het doel van motivatie van de hoorders.
- Eindig nooit met een persoonlijk getuigenis. In het midden van de preek kan dat soms behulpzaam zijn. Maar nooit aan het eind. Het gevaar dreigt dat de hoorders bij de prediker blijven i.p.v. bij het evangelie.

d. Verificatie

Als de preek helemaal is uitgeschreven is het goed om de preek te verifiëren aan de hand van de geformuleerde doelstelling. Geeft de preek zoals die nu is uitgeschreven adequaat vorm aan de vastgelegde intentie?

Verder kan de verificatie ook worden uitgevoerd op basis van de drie leidende principes bij de preekvoorbereiding: de tekst, de hoorder en de prediker. Dan gaat het om vragen als:

- Komt de betekenis en de bedoeling van de tekst voldoende uit in de preek?
- Doet de preek recht aan de hoorder? Wordt hij/zij voldoende serieus genomen? Komt de tekst werkelijk nieuw tot klinken?

- Doe je met de preek recht aan jezelf? Passen de woorden bij jouw persoon? Kun je deze preek op authentieke wijze met je hoorders communiceren? Blijkt er een persoonlijke betrokkenheid?

Uitleiding

Door me in deze inleiding weer eens intensief bezig te houden met alles wat er komt kijken voor een preek gemaakt is, raakte ik weer eens onder de indruk van de vele dingen waar je aan moet denken. En ik voelde me denkend aan mijn eigen preekpraktijk ook klein worden. In elk geval werd me zelf opnieuw duidelijk dat er in wezen geen snelle, gemakkelijke weg is naar de preek voor aanstaande zondag. Maar laten we dan bedenken dat we in de allereerste plaats geroepen zijn of worden als dienaars van Gods Woord. Het gevaar bedreigt ons bij alle andere activiteiten die van ons gevraagd worden – pastoraat, catechese, beleidszaken – de prediking er nog eens tussendoor te doen. Maar snel geproduceerde preken zijn haast per definitie slechte preken. We moeten daarom prioriteiten stellen en de prediking als verkondiging van Gods Woord recht moeten doen door er zorgvuldig mee om te gaan.

Nadenkend over de prediking kun je onder de indruk komen van wat er van de prediker verwacht wordt. Is het geen last die op ons gelegd wordt? Dat is het inderdaad, in de zin van het woord dat in de Statenvertaling ook meermalen gebruikt wordt om de opdracht tot spreken aan te duiden, die de profeten van de HERE ontvingen. Het Woord van de verkondiging moet ons inderdaad tot een last zijn. Het is niet goed om er gering van te denken.

Tegelijk mogen we bedenken dat we tot het dragen van deze last geroepen zijn onder de belofte dat de Geest zich van ons bedienen wil. Als predikers dienen we in afhankelijkheid van Hem in onze gebrokenheid en beperktheid, vertrouwd op genade alleen. We mogen terugvallen op het vertrouwen dat de Geest met ons is. Onze woorden zijn menselijk en houden niet op menselijk te zijn. De prediking van Gods Woord door zondige, begrensde mensen blijft een mysterie. We hebben hard te werken, te studeren, te onderzoeken – het Woord en de leefwereld van onze hoorders. En dan mogen we, met de naïveteit van een vertrouwend kind of soms ook met de wanhoop van gebroken mensen die hebben te spreken over heelheid, ons werpen op Gods genade alleen. We zijn uitverkoren om Gods eigen Woord te spreken. Preken is daarom, jaar in, jaar uit, schrik maar toch zeker ook blijdschap.

Kerkdienst

Ik loop achter een
ouderling,
ik krijg een hand onder
de kansel,
ik ben een dienaar,
een aangewezen, een uitverkoren
man.

Wij gaan in de
woordenwereld
van God,
we gaan licht aansteken
in het leven
van mensen,
wacht er maar
op.

Schuldigen vinden
vergeving,
en de treurenden,
zij worden vertroost,

o dit gebeuren,
elke week,
en niet langer te
moeten wachten
dan zesmaal een dag
en een nacht.

Ik leg een zegen
op allen,
mijn stem is een opgaande
zon,
mijn handen zijn vrolijk,
als duiven.

Geert Boogaard.

Drs. J.C. Schaeffer

Nunspeet, maart 2001

Lijst van geraadpleegde en/of aanbevolen literatuur:

- Bohren, Rudolf,** *Predigtlehre*, München, 1971 (1980 4e druk)
Buttrick, David, *Homiletic, Moves and Structures*, Philadelphia, 1987
Dingemans, G.D.J., *Als hoorder onder hoorders...*, Een hermeneutische homiletiek, Kampen 1995
Douma, Jos, *Veni Creator Spiritus*, De meditatie en het preekproces, Kampen 2000
Oskamp e.a., P., *Concreet en Beeldend Preken*, Bussum 1999
Ruijter e.a., C.J., *Preken en horen*, Kampen 1998 (uitgave van de Vakgroep Praktische Theologie van de Theologische Universiteit Broederweg Kampen)
Schuitemaker, J.F., *De prediking doordacht*, Zoetermeer 1993
Schuringa, H. David., *Hearing the Word in a Visual Age*, A Practical Theological Consideration of Preaching within the Contemporary Urge tot Visualization, Kampen 1995
Thomas, J., *Homiletische hulplijnen*, 's-Gravenhage 1976
Thomas, J., *Het luistert nauw*, Het gesprek over de preek tussen gemeente en prediker, Kampen 1978